

20 JAAR HOGE STUDIES VEILIGHEID EN DEFENSIE

Luk SANDERS

Ce texte décrit l'histoire et l'évolution du programme « Hautes études de sécurité et défense », organisé par l'Institut royal supérieur de Défense, en collaboration avec Egmont, l'Institut royal des relations internationales. Depuis 2005, ce programme offre une session de formation annuelle à trente participants, comprenant des militaires et des civils exerçant des responsabilités importantes dans le domaine de la sécurité et de la défense. La formation comprend des séminaires résidentiels mensuels et des journées de visite, axés sur des thèmes géopolitiques. Le programme vise à former les officiers et les civils à réseauter et à opérer efficacement en dehors des cercles militaires.

Als adjunct-directeur Hoge Studies van Defensie (KHID) is majoor Luk Sanders verantwoordelijk voor de opmaak van de opleidingsprogramma's. Hij is doctor in de wijsbegeerte (UA), doctor in de sociale en militaire wetenschappen (KMS) en master in applied ethics (KU Leuven).

Reeds twintig jaar lang organiseert het departement Hoge Studies voor Defensie (HSD) van het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie (KHID) jaarlijks een vormingssessie, genaamd 'Hoge Studies Veiligheid en Defensie' (HSVD), informeel al evenzeer bekend als 'de vierde cyclus'.¹

Van september tot juni komt elk jaar een sessie van dertig deelnemers (waarvan achttien afkomstig zijn van buiten Defensie) maandelijks samen voor een tweedaags residentieel seminarie, waarbij telkens een ander geopolitiek thema wordt behandeld. Bovendien staat elke maand ook één bezoekdag op het programma, wat het totaal dus op dertig vormingsdagen per sessie brengt.

Deze vorming heeft als doel om in ons land een netwerk uit te bouwen onder de mensen met belangrijke beleidsverantwoordelijkheden op het vlak van veiligheid en defensie.

¹Voor de details en bijzonderheden die mij ter hand werden gesteld om deze tekst te schrijven ben ik dank verschuldigd aan generaal Jef Van den put, professor Sven Biscop en kolonel Éric Kalajzic.

DE AANLOOP

Aan het begin van deze eeuw, enkele jaren vóór deze vorming van start ging, opperde luitenant-generaal Paul Georis voor het eerst het idee om een bijkomende cursus voortgezette vorming voor officieren op te richten, na de hogere stafcyclus.

Generaal Van den put
heeft het concept HSVD uitgewerkt

In zijn hoedanigheid van directeur-generaal Vorming was generaal Georis ook bevoegd voor het KHID en bij zijn aantreden als nieuwe commandant van het KHID werd toenmalig generaal-majoor Joseph (Jef) Van den put belast met de oprichting van een bijkomende vormingscyclus, bovenop de drie cycli die toen werden onderwezen aan het instituut, zeg maar ‘een vierde cyclus’.

De generaal kreeg daarvoor carte blanche en werd voor de implementatie van het idee bijgestaan door zijn departement Defence Policy, onder leiding van kolonel Patrick Nopens. Er werd inspiratie gezocht bij onze bondgenoten en hun hoogstaande vormingen. Vooral de cursussen van het Franse Institut des hautes études de défense nationale (IHEDN) sprongen daarbij in het oog. Het is trouwens aan deze opleiding dat de benaming van de deelnemers aan de cursus HSVD werd ontleend, namelijk ‘auditeurs’.

In de nasleep van enkele delicate missies (onder meer in voormalig Joegoslavië, Rwanda, Somalië) was gebleken dat niet alle militairen zich even goed konden uitdrukken in het openbaar en officieren werden tot dan toe sowieso niet opgeleid om zich deskundig te bewegen in academische, industriële, zakelijke, politieke en andere milieus, waar andere omgangsvormen en gebruiken gelden dan in militaire kringen.

Als gevolg van deze en andere overwegingen begonnen zich al gauw enkele krijtlijnen af te tekenen. De cursus zou zich hoofdzakelijk richten op hoge officieren met het potentieel om generaal te worden, waarbij zij zouden worden gestimuleerd om hun standpunten doeltreffend te beargumenteren in een omgeving die zich niet enkel tot militairen beperkt. Daarom zou deze vorming ook worden opengesteld voor burgers (*mid-career*) uit diverse milieus (maar relevant voor en met betrekking tot veiligheid en defensie) met eveneens een hoog potentieel. Dit zou als bijkomend voordeel hebben dat deze burgers op zowel een aangename als professionele manier in contact komen met Defensie, wat haar reputatie hopelijk ten goede zou komen. Met het oog op de beschikbaarheid van de burgerlijke deelnemers zouden de activiteiten zich in belangrijke mate tijdens het weekend afspelen en van meet af aan werd ook gedacht aan ‘residentiële’ seminars om de informele contacten alle kansen te bieden. Meteen dook ook de benaming ‘Hoge Studies Veiligheid en Defensie’ op.

Professor Sven Biscop
draagt al 20 jaar bij tot het succes van de HSVD

Het hele project was toen zodanig nieuw voor Defensie dat de vraag rees of er überhaupt interesse zou zijn in de uiteenlopende burgersectoren die ze voor ogen had en waar en hoe ze kandidaten zou kunnen vinden.

Dankzij de verscheidene functies die generaal Van den put toen al aan de koninklijke hofhouding had bekleed, kende hij de Koning Boudewijnstichting van binnenuit en contacteerde hij de toenmalige afgevaardigde bestuurder, de heer Luc Tayart de Borms, met de vraag of de stichting bereid zou zijn deze vorming te helpen opstarten door een vergadering te organiseren met afgevaardigden van de belangrijkste administraties en organisaties die in ons land betrokken zijn bij onze veiligheid en defensie.

Samen met zijn adjunct, de heer Guido Knops, organiseerde Luc Tayart twee vergaderingen met afgevaardigden van heel diverse sectoren en departementen, zoals de Kanselarij van de Eerste Minister, de FOD's Binnenlandse en Buitenlandse Zaken, de federale en lokale politie, de brandweer, de Civiele Bescherming, het Nationaal Crisiscentrum, B-FAST, het Rode Kruis, Artsen Zonder Grenzen, enzovoort. Het project scheen bijval te kennen. De verschillende sectoren waren vlot bereid om mensen uit hun midden te sturen als deelnemer aan die nieuwe vormingscyclus, wat leek te bevestigen dat het hele project levensvatbaar was.

Nog steeds vanuit de bezorgdheid om de militaire deelnemers aan de cursus uit hun militaire comfortzone te halen, werd ook het Egmontinstituut gecontacteerd, officieel Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen. De samenwerking tussen het KHID en Egmont had namelijk eerder al vruchtbare synergieën opgeleverd. Egmont was meteen bereid om zijn expertise ter beschikking te stellen en te fungeren als medeorganisator van de cursus. Vooral professor Sven Biscop heeft deze taak ter harte genomen en draagt tot op heden, dus al twintig jaar lang, bij tot de opmaak van de jaarprogramma's. Zo is Egmont al die jaren co-organisator gebleven van de HSVD.

Al deze gunstige signalen hielpen om de toenmalige minister van Defensie, de heer André Flahaut, te overtuigen om groen licht te geven en de nodige middelen vrij te maken. We mogen daarbij niet vergeten dat dit alles zich heeft

De auditoren in gesprek met de MoD
die groen licht gaf voor de oprichting van de HSVD
(André Flahaut, rechts) en de huidige MoD (Theo Francken)

afgespeeld in tijden van verregerende besparingen, waarin vooral werd nagedacht over wat Defensie hopelijk nog kon behouden (in afgeslankte vorm) en wat onvermijdelijk moest afgestoten worden. Het lanceren van een geheel nieuw project, met een bijkomende kostprijs, was toen dus allerm minst vanzelfsprekend. Anderzijds werd deze periode ook gekenmerkt door grondige hervormingen van zowel de Europese academische wereld (cf. de fameuze Bolognaverklaring van 1999) als de Belgische Defensie (cf. de nieuwe structuur van 2001), waardoor het idee van een geheel nieuwe vorming toch ook weer niet zo vreemd was.

Aanvankelijk werd nog gedacht om de vorming in te delen in drie modules, gespreid over drie jaar, waarbij beurtelings de thema's 'operaties', 'geopolitiek' en 'management' zouden worden behandeld. Maar al spoedig bleek dat dit idee te omslachtig zou worden, waarna besloten werd zich te concentreren op een eenjarige vorming met 'geopolitiek' als algemeen hoofdthema.

DE EERSTE SESSIE GAAT VAN START

Het aanvankelijke plan was om van start te gaan in september 2004, maar naast veel goede wil was er ook veel aarzeling om dit onbekende terrein te betreden in tijden van bezuinigingen. Alles moest van de eerste keer vlekkeloos verlopen. Uiteindelijk heeft het allereerste seminarie plaatsgevonden op 28 en 29 januari 2005², in de Club Prins Albert, en deze eerste sessie zou worden afgesloten in december van datzelfde jaar, met kolonel Joe Dewez als cursusdirecteur. Op de valreep heeft generaal Van den put dit niet mogen meemaken als commandant van het KHID, aangezien hij eerder die maand werd opgevolgd door de toenmalige generaal-majoor Guy Clément.

Aan deze eerste sessie namen al meteen enkele personen deel die later graag geziene sprekers zouden worden voor deze cursus, zoals de drie professoren Sven Biscop (UGent/Egmont), Alexander Mattelaer (VUB/Egmont) en reservekorvetkapitein Jonathan Holslag (VUB).

In 2008 werd ook het Defensiecollege opgericht, als onderdeel van de Koninklijke Militaire School. Als gevolg daarvan verloor het KHID het grootste deel van zijn opleidingscapaciteit, maar na rijp beraad werd toen beslist dat de ‘vierde cyclus’ behouden zou blijven, als enig overgebleven vormingsluik van het instituut³. De HSVD was inmiddels aan zijn vierde editie toe.

² Na rondvraag bleek de optimale formule uiteindelijk om de seminars steeds residentieel te laten plaatsvinden van vrijdagochtend tot zaterdagavond.

³ In samenwerking met het Egmontinstituut en het European Security and Defence College, organiseert het departement Hoge Studies van Defensie jaarlijks ook nog twee Europese cursussen, namelijk de ESDC High-Level Course en de Senior Strategic Course.

Intussen was er een nieuwe cursusdirecteur aangetreden, kolonel Alain Spoiden, en toen ook hij werd opgevolgd door kolonel Éric Kalajzic, moest deze laatste in 2010 een stand van zaken en de *lessons learnt* van deze vormingscyclus voorleggen aan het directiecomité van de Defensiestaf (zijnde de CHOD, zijn adjuncten en zijn directeurs-generaal).

De toenmalige CHOD, generaal Charles-Henri Delcour, concludeerde dat de cursus intussen al zoete vruchten had afgeworpen, lonend was voor het imago van Defensie en een kostbare schakel vormde naar de burgerwereld. Bijgevolg werd besloten dat, ondanks aanhoudende besparingen, de cursus definitief zou worden toegevoegd aan de lijst van voortgezette vormingen van Defensie.

De allereerste sessie tijdens het eerste seminarie op 28 en 29 januari 2005, onder leiding van kolonel Joe Dewez (vooraan rechts)

Tijdens diezelfde vergadering werd ook het idee gelanceerd om een min of meer gelijkaardige cursus te organiseren voor Afrikaanse deelnemers. Die zou drie weken duren en eveneens jaarlijks plaatsvinden in de Club Prins Albert, van 1 juli tot de nationale feestdag. Deze optie werd daadwerkelijk verkend, maar na de pensionering van generaal Delcour werd ze niet verder uitgewerkt.

Omdat zowel binnen Defensie als bij de FOD Buitenlandse Zaken de mutatierondes in de regel plaatsvinden rond de zomervakantie, kwam het regelmatig voor dat deelnemers aan de HSVD, oftewel ‘auditoren’, vanaf september niet meer beschikbaar waren om de cursus nog langer te kunnen volgen. Om die reden werd alsnog teruggегреpen naar het oorspronkelijke plan om de cursus te laten samenvallen met academiejaren in plaats van met kalenderjaren. Zo werd de zevende sessie beëindigd in december 2011 en na een half jaar pauze begon de achtste sessie in september 2012, zijnde de eerste sessie met luitenant-kolonel Patrick Govaerts als directeur.

Nog een markant punt in de analen van deze cursus was dat vanaf de tiende sessie deze cursus niet langer kon plaatsvinden in de Club Prins Albert (als gevolg van problemen van brandveiligheid), waardoor de gebouwen van de Koninklijke Militaire School de thuisbasis werden van de auditoren en zij zouden daar voortaan ook overnachten. Dit heeft geduurd tot 2020, het beruchte jaar van corona. Toen werd beslist dat de leerlingen van de Koninklijke Militaire School elk in een eigen kamer dienden te slapen, waardoor er geen plaats meer was voor de dertig occasionele gasten van de vierde cyclus. Om die reden werd uitgeweken naar het aangename NH Brussels EU Berlaymont hotel.

Na de pandemie werd de rekrutering van leerlingen aan de KMS zodanig opgevoerd dat op de campus nog steeds onvoldoende kamers beschikbaar

waren voor de vierde cyclus, waardoor werd beslist dat de seminars verder zouden plaatsvinden in het NH hotel – en tot op heden is dit nog steeds het geval.

EEN VOLWASSEN CURSUS

Daar waar initieel nog de bezorgdheid bestond om voldoende kandidaat-auditoren van buiten Defensie te vinden, heeft deze bezorgdheid zich ondertussen verlegd naar de beheersing van het grote aantal kandidaten. Zo heeft het departement HSD voor de selectie van de auditoren buiten Defensie van de twintigste sessie (2025–2026) 85 officiële kandidaturen ontvangen. Als we weten dat meerdere departementen (Buitenlandse Zaken, Justitie, defensie-industrie, Staatsveiligheid, enz.) enkel de kandidaten doorgeven die hun interne preselectie hebben doorstaan, mogen we ervan uitgaan dat er zich al gauw meer dan honderd kandidaten hebben aangediend voor het heel beperkt aantal plaatsen. Ook het niveau van de kandidaten is met de jaren enkel maar gestegen. Zo bevinden zich onder de alumni talloze figuren met hoogstaande posities, zoals ambassadeurs, topmagistraten, onze nationale drugscommissaris, burgemeesters, parlementairen, een voormalig federaal minister, captains of (*defence*) *industry* van het hoogste niveau, bekende journalisten en professoren, de hoogste leidende ambtenaren van Staatsveiligheid, het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD), het Nationaal Crisiscentrum, het Comité I, de politie, enzovoort.

Vanaf de twintigste sessie is er per sessie telkens één plaats gegarandeerd voor de volgende negen domeinen: Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken, de geïntegreerde politie, Justitie, Staatsveiligheid, de defensie-industrie, de academische wereld, de politieke wereld en tot slot *civil society*. Voor de overige negen plaatsen wordt een selectie gemaakt uit de talrijke kandidaten die niet tot een van deze domeinen behoren, zoals cyberveiligheid, de NAVO, de EU, het OCAD, het Comité I, kritieke infrastructuur, de media, de Civiele Bescherming, de bedrijfswereld, enzovoort.

De 19e sessie op audiëntie bij onze vorst

Voor Defensie blijven jaarlijks twaalf plaatsen gereserveerd voor deelname aan deze cursus, waarvan één wordt voorzien voor een burger van Defensie. Net zoals bij de eerste sessie gebeurt de selectie van de deelnemers van Defensie door het directoraat-generaal Human Resources. Ook vanuit die hoek is de interesse voor deelname groot. Zo mag vandaag een comfortabele meerderheid van onze actieve opperofficieren zich alumnus HSVD noemen.

Hoewel de cursus zich door de jaren heen inhoudelijk voortdurend heeft aangepast aan de evoluerende problematieken omtrent veiligheid en defensie, is het basisconcept grotendeels intact gebleven. De maandelijkse seminars lopen nog steeds van vrijdagochtend tot zaterdagavond, net zoals bij de eerste sessie. Doorheen de dag passeren professoren en experts allerhande de revue voor boeiende presentaties. De meest gangbare formule is dat een presentatie

van vijftig minuten gevolgd wordt door een vragensessie met het publiek van veertig minuten. Er zijn ook diverse werkvormen, gaande van panels tot groepsdiscussies, en tijdens elk seminarie stellen drie auditoren gedurende een half uur hun professionele achtergrond voor, wat vaak buitengewoon interessant is.

Ook de sprekers moeten vandaag eerder worden geselecteerd dan actief worden opgezocht, al blijft de ambitie om elk jaar beter te doen. Heel wat topsprekers komen met plezier jaarlijks terug en ook de kwaliteit van de bezoeken is met de jaren zeker niet achteruitgegaan, integendeel. Dankzij het uitgebreide netwerk dat is voortgevloeid uit deze cursus openen heel wat instanties graag hun deuren voor onze auditoren.

Het informatieve aspect van deze bezoeken staat daarbij voorop, maar ook het dynamische en ervaringsgerichte aspect zijn van belang. Zo konden de auditoren van de negentiende sessie (2024-2025) meevaren tijdens het bezoek aan zowel de Haven van Antwerpen-Brugge als de Marinebasis van Zeebrugge. Ook kregen zij de gelegenheid om mee te vliegen met de nieuwe A400M van de luchtmacht en te schieten met een rijk assortiment aan handvuurwapens tijdens een bezoek aan FN Herstal. Op 11 februari 2025 werden zij zelfs

Groepsdiscussie

in audiëntie ontvangen op het Koninklijk Paleis van Brussel, waar onze vorst gedurende twee uur in dialoog is gegaan met de auditoren, die voor de gelegenheid in vier subgroepen waren ingedeeld.

Het aanbod van bezoeken overstijgt inmiddels de limiet van één dag per maand, waardoor sinds enkele jaren de gewoonte is ontstaan om ook een aantal officiële bezoeken te voorzien, namelijk bezoeken die op het initiatief van en door de auditoren zelf worden georganiseerd en buiten het formele curriculum van de HSVD vallen.

Tot slot kan nog opgemerkt worden dat na luitenant-kolonel Govaerts, luitenant-kolonel Christophe de Hemptinne hem heeft opgevolgd en vijf sessies succesvol heeft begeleid. Hij werd dan opgevolgd door kolonel Jo Heylens en vervolgens door kolonel Herman Hendrickx, de huidige directeur sinds de achttiende sessie.

ATHENA

Aan het einde van iedere sessie HSVD zijn de banden tussen de auditoren bijzonder hecht geworden en voor velen zou het dan ook teleurstellend zijn als ze elkaar dan zonder meer vaarwel moeten zeggen. Om dat gevoel te vermijden, maar natuurlijk ook om hun onderlinge banden verder te ontwikkelen, richtte de heer Yvan De Mesmaeker al meteen na de eerste sessie een alumnivereniging op voor de auditoren die hun vormingscyclus HSVD hadden beëindigd.

Deze alumnivereniging, genaamd Athena, organiseert maandelijks een sociale of academische activiteit die betrekking heeft op veiligheid en/of defensie. Elk jaar komen er dus dertig leden bij, wat Athena toelaat om het opgebouwde netwerk over de verschillende sessies heen verder uit te breiden.

DE JUBILEUMVIERING

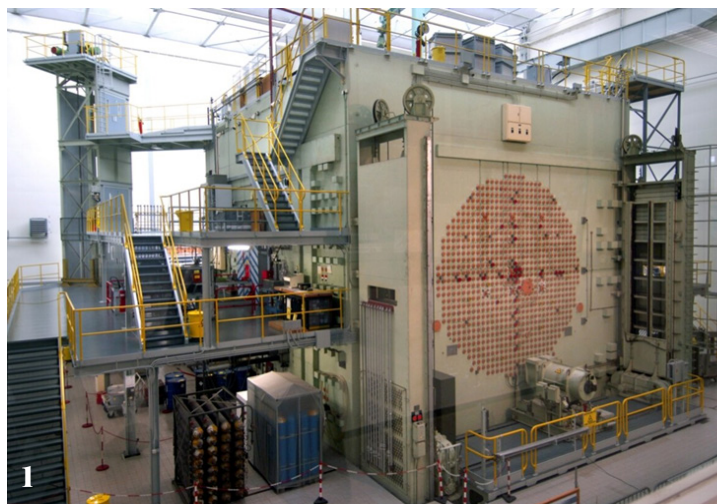
Het lijkt misschien vreemd dat reeds bij de afronding van de negentiende sessie het twintigjarige bestaan van de HSVD wordt gevierd. De eenvoudige verklaring hiervoor ligt bij... COVID-19. Als gevolg van de coronapandemie werd de zestiende sessie tijdelijk onderbroken en het programma gespreid over twee academiejaren (2020-2022). Dit verklaart waarom tijdens de slotceremonie van de negentiende sessie ook het twintigjarige jubileum van HSVD wordt gevierd.

In september 2025 gaat dan effectief de twintigste sessie van start. Wanneer deze auditoren hun certificaat ontvangen zullen hebben, zal het ledenaantal van Athena de kaap van zeshonderd alumni bereikt hebben, namelijk twintig sessies van telkens dertig auditoren.

In ieder geval wilden de huidige directeur-generaal van het KHID, flottieljeadmiraal Baudouin Coppieters de Gibson, en het team van de HSD dit jaar bijzondere aandacht besteden aan het twintigjarige bestaan van de cursus. De hoofdspreker wordt niemand minder dan onze minister van Defensie, de heer Theo Francken, en alle alumni werden hiervoor uitgenodigd.

Naast de uitreiking van de certificaten aan de auditoren van de negentiende sessie zullen tijdens deze plechtigheid ook generaal Van den put, kolonel Joe Dewez en professor Sven Biscop gehuldigd worden als *founding fathers* van de 'vierde cyclus'.

Vandaag is het een opluchting om vast te stellen dat een vormingscyclus die in zulke moeilijke en onzekere tijden werd opgericht, kan terugblikken op twintig jaren van succes. Hij is uitgegroeid tot een uithangbord van Defensie dat bijdraagt tot ons imago en dat al talloze vruchtbare contacten en bijkomende expertise heeft opgeleverd.

1. Bezoek aan het nucleaire onderzoekscentrum te Mol
2. Herman Van Rompuy ontbijt nog even in het NH hotel alvorens zijn jaarlijkse spreekbeurt HSVD aan te vatten
3. Tweemaal per jaar staat 'sportieve cohesie' op het programma
4. Jaarlijks worden we hartelijk ontvangen door de CHOD voor een diner in zijn residentie (vooraan van links naar rechts: kolonel Herman Hendrickx (directeur HSD), professor Sven Biscop (Egmont instituut), generaal Vansina (CHOD) en flotieljeadmiraal Baudouin Coppieters de Gibson (directeur-generaal KHID))
5. Bezoek aan FN Herstal